

Jón Jónsson - Gamli sáttmáli og utanríkismálin - Svar til Þjóðólfs (1908)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (Íslandssafn).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)



Gamli sáttmáli og utanríkismálin.

Svar til „Þjóðólfs“.

Í tveim næst síðustu tölubl. »Þjóðólfs« (nr. 33 og 34) er grein eftir ónafngreindan höfund, er reynir að hnekkja skoðun minni á meðferð islenzkra utanríkismála eftir að Ísland gekk Noregskonungi á hönd. Grein þessi hefir einnig verið sérprentuð og er þar heldur eigi nafns höfundarins getið. Þótt nafnlausar greinar í blöðum séu að jafnaði eigi svaraverðar, sist þar er persónulegum ónotum og ókurteisi er dreift við sjálft

málið, þá ætla eg samt að svara grein þessari málsins vegna og sýna fram á, hve léttvægar og litilsverðar mótbárurnar eru.

Höf. kallar skýringar minar og ritsmið í heild sinni afar varhuga-verðar. Þetta fæ eg eigi skilið. Það getur aldrei verið varhugavert að leita sannleikans. En hitt getur verið afar varhugavert, að leitast við að dylja sannleikann fyrir sjálfum sér, að byggja viðtækar og frekar kröfur á ímynduðum réttindum

og stofna með því árangrinum af 60 ára baráttu í sýnilega hættu. Mér finst það sem sé miklu hollara fyrir okkur Íslendinga að reyna til að gera okkur sjálfir grein fyrir því, hve langt við höfum rétt til að fara, og miða síðan kröfurnar við það, heldur en að láta hinn samningsaðilann, Dani, verða fyrri til að sýna fram á það með rökum, að við byggjum hinar ýtrustu kröfur okkar á sandi. Eg fæ því miður ekki dulist þess, að eg er afarhræddur um að hinar fornu kenningar um landsréttindi okkar verði í sumum atriðum reknar ofan í okkur, ef málið kæmi til ýtarlegrar rannsóknar.

Pegar um »Gamla sáttmála« er að ræða eða önnur forn skjöl, sem eigi eru svo skýrt og glögt orðuð í öllum greinum, að eigi fái tvi-mælum orkað, eða sem auðsjáanlega byggja á alt öðru fyrirkomu-lagi, en nú tíðkast, þá verður þess vel að gæta að bera þau saman við það sem á eftir fer, við framkvæmd þeirra í verkinu, og við skjöl og skilríki, er á eftir fara, til að ná réttum skilningi á þýðingu þeirra í einstökum atriðum. Það er þessi réttmæta aðferð, sem eg að venju allra sögufræðinga hefi leyft mér að beita við »Gamla sáttmála« að því er snertir meðferð utanrikismálanna, og eg veit ekki betur en að Jón Sigurðsson fyrir sitt leyti hafi beitt sömu aðferðinni við »Gamla sáttmála« að því er snertir meðferð sérmaalanna, án þess að nokkur maður hafi að því fundið.

Jón Sigurðsson komst að þeirri niðurstöðu, að Íslendingar með »Gamla sáttmála« hefðu áskilið sér fullan rétt yfir innanlandsmálunum. Eg þykist hafa komist að þeirri niðurstöðu, að Norvegskonungi með »Gamla sáttmála«, að minsta kosti í framkvæmdinni, hafi verið áskilinn fullur réttur yfir utanrikismálunum. Hafi Jón Sigurðsson haft rétt til að byggja ályktun sína á því, að Íslendingar jafnaðarlega, og einkum fyrst framan af, *mótmællu* öllum þeim ráðstöfunum konungsvaldsins, er fóru í bág við áskilin réttindi Íslendinga, þá hef eg og fullan rétt til að byggja ályktun mína á því, að Íslendingar *mótmæltu aldrei* ráðstöfunum konungsvaldsins að því er utanrikismálin snerti. Að lokum hnigur því alt að *gildi* þeirra heimilda eða röksemda, er eg tilfæri.

Eg skal þá leyfa mér að athuga nánar mótbáru »Þjóðólfs« á móti heimildum mínum og rökfærslu, og sýna fram á, hvað uppi verður á teningnum í því efni.

Fyrsta mótbáran er sú, að bréf Eiríks konungs Magnússonar frá 1296 (1269 er rangskrifað eða rangprentað í hinu fyrri grein minni), þar sem hann leyfir Hamborgurum verzlun og vetrarsetu í ríki sínu, snerti ekki Ísland eða nái ekki til Íslands, af því »að Ísland er ekki nefnt í því á nafn«. Þetta er aumleg mótbára, svo vægt sé til orða tekið. Álitur höf. þá, að engin konungsbréf eða réttarbætur hafi gilt fyrir Ísland á þeim tímum

nema þau ein, er nefna Ísland á nafn? Var ekki Ísland árið 1296 réttléga talið til Noregs konungs ríkis, mér er spurn? Aðrar sannanir fyrir því, að bréfið hafi gilt einnig fyrir Ísland, eru í raun og veru alveg óþarfar, og útgefandi Fornbréfasafnsins hefir því *réttléga* tekið bréfið upp í safnið. Titill Fornbréfasafnsins segir bezt til um þetta efni, en hann er á þessa leið: »*Diplomatarium islandicum. Íslenzkt fornbrefasafn*, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga, og aðrar skrár, *er snerta Ísland* eða *íslenzka menn*«. Nú snertir bréfið ekki íslenzka menn nafngreinda, svo þá verður það að snerta Ísland til þess að geta átt heima í Fornbréfasafninu, og það gerir það líka áreiðanlega. Hitt, að bréfið sé tekið upp eingöngu til að sýna í hvert horf verzlunin var að komast um þær mundir, nær engri átt, ef sú verzlunarbreyting hefði ekki einnig náð til Íslands. »Þjóðólfur« hefði ekki þurft annað en að bera þetta atriði undir vin sinn, Dr. Jón Þorkelsson landskjalavörð, útgefanda Fornbréfasafnsins, til að komast hjá slíkri vitleysu.

Þá gerir »Þjóðólfur« sér heldur en ekki mat úr ummælum mínum um bréf Hákonar háleggs, sem heimfært er til ársins 1302, en getur oltíð á árunum 1302—1304, og bannar bréf þetta útlendingum verzlun í norðurhluta Noregs og á Íslandi. Bréfið er gefið út af konungi ásamt með 7 mönnum öðr-

um, og hef eg leyft mér að skipa þessum mönnum sæti í ríkisráðinu norska, upphallega mest fyrir þær sakir að mér var kunnugt um, að ríkisráðsmeðlimir þeir, er voru við hönd konungs í það og það skifti, voru oftast nær vanir að skrifa undir stjórnarráðstafanir ásamt með konungi. Þetta hneykslar »Þjóðólfur« og vefengir hann, að ríkisráðsnafnið hafi þá til verið. Eg skal nú ekki mikið um það þrátta hvort réttara sá að nefna það »ráð konungs« eða »ráð ríkisins«, því það stendur á engu þar sem orðin vitanlega merkja eitt og hið sama, sem sé »ráð« það eða menn þá, er konungur hafði sér við hlið til stjórnarráðstafana eða stjórnarathafna. Ekki man eg heldur betur en að norsku sagnaritararnir P. A. Munch, J. E. Sars og Øverland noti bæði þau nöfn — »kongens råd« og »rigsrådet« — jöfnum höndum. En gaman hef eg þó af að benda »Þjóðólfi« eða hinum sprenglærða heimildarmanni hans á það, að rök má finna til þess, að »ráðið« hafi verið nefnt »ríkisráð« um þetta skeið. Í yfirlýsingu kanslara og annara höfðingja norskra frá 20. apr. 1319 segir, að þeir hafi svarið Hákon konungi Magnússyni að halda tilskipun þá frá 1302, »er hann hefir gjört um erfð Noregs konungs ríkis ok *rikisins råd*« (Dipl. Norv. I, 138), og útgefendur Fornbréfasafns Norðmanna orða þannig fyrirsögn bréfs frá 10. apr. 1306: »Overenskomst sluttet i *Rigsrådet* Overvær« (Dipl. Norv. II,

70). Úr því að Norðmenn sjálfir taka þannig til orða og nefna ráðið »rikisráð«, þá finnst mér satt að segja ekki tiltökumál þótt eg geri það.

Hitt er nú eftir að vita, hvort þessir 7 menn, sem nefndir eru í bréfinu, áttu í raun og veru sæti í rikisráðinu, og vefengir »Þjóðólfur« það auðvitað. Eg verð þá að reyna að sanna það, og um 4 þeirra er það víst, að þeir áttu sæti í rikisráðinu 1302. Tilskip. um erfðatal og ríkisstjórn í Noregi 1302 (Norges gl. Love III, 44) sýnir það og sannar, að þeir Bjarni Erlingsson og Sæbjörn Helgason áttu þá báðir sæti í ráðinu. Séra Bótólfur var fêhirðir konungsins og átti því að sjálfsögðu sæti í ráðinu (Smbr. *Munch*: Det norske Folks Hist. IV, 2 bls. 369). Snara Ásláksson gegndi kanslarastörfum og innsiglaði bréf konungsins veturinn 1301—02, og veit eg eigi betur en að það sé næg sönnun fyrir því, að hann hafi átt sæti í ráðinu (Smbr. *Munch* s. st. bls. 369 fyrri nmgr.). Um 2 af hinum, Erling Ámundason og Hauk Erlendsson, er það að segja, að meðlimir ráðsins eru þeir að minsta kosti orðnir 1306 (sbr. »Þessum mönnum af ráðinu hjáverandi«, Overenskomst 10. apr. 1306, sem áður er nefnd). Það er því réttilega til orða tekið hjá mér í hinni fyrri grein minni, að konungur hafi gefið bréfið út *ásamt með rikisráðinu norska*. Og þótt »Þjóðólfur« slái því út, að einn af þessum mönnum, Haukur Erlends-

son, hafi verið Íslendingur, þá stoðar það litið, því árið 1302 er hann orðinn lögmaður í Osló í Noregi og ritar því undir bréfið sem *norskur* embættismaður, ef ekki sem meðlimur rikisráðsins, en það er hann orðinn árið 1306 að minsta kosti, eins og eg áður hef sýnt fram á. Af bréfinu sjállu verður eigi ráðið, að það hafi verið gefið út fyrir sérstaka beiðni Íslendinga, því það tekur einnig og engu síður til Noregs. Og að bréfinu *af forminu til* hafi verið mótmælt á alþingi í samþykkt nefndarmanna árið 1302, *er beinlínis ósatt*. Til þess að allir geti séð það með eigin augum, skal eg leyfa mér að prenta hér upp samþykkt nefndarmanna 1302, því hún er örstutt (smbr. *Ríkisréttindi Íslands*, bls. 13). Hún er á þessa leið:

»Þetta er samþykkt nefndarmanna, at þeir vilja sverja Hákonu konungi land ok þegna eptir þeim eiðstaf sem stendr í bók várri ok sjálfs hans bréf þykkir oss vátta, ok hér með viljum vér játta bók þá, er virðuligr herra Magnús konungr sendi oss með Jóni lögmanni, i vald virðuligs herra Hákonar konungs til þvilikra umbóta sem sjálfur hann vill fyrir sjá með beztu manna ráði ok samþykkt, þeirra sem á eru landi váru«.

Eg fæ ekki með nokkuru móti séð, að hægt sé að finna út úr samþykkt þessari mótmæli á móti konungsbréfinu. Það stendur því fast og óhaggað, sem eg hef áður sagt um bréf þetta, að konungur

skipar hér til um utanríkismál Íslands ásamt með ríkisráðinu norska, án ihlutunar, afskipta eða mótmæla af hálfu Íslendinga. Að Íslendingar ekki mótmæla lögmæti bréfsins um þessar mundir, þegar þeir einmitt eru að endurnýja »Gamla sáttmála, er að minni hyggju sterk sönnun fyrir því, að þeir hafi álitid það lögmælt, og að utanríkismál Íslands með réttu eftir »Gl. sáttmála« hafi hnið undir konung og norsk stjórnarvöld.

En eg skal tilnefna eitt bréf enn, er eigi var tilfært í hinni fyrri grein minni, þar sem enginn vafi getur á leikið um hlutdeild ríkisráðsins norska í utanríkis- eða verzlunarmálum Íslands. Það er *Réttarbót Magnúsar konungs Eiríkssonar til Íslands um vaðmálagerð* frá 4. júlí 1329 (Ísl. fornbrs. II, 645). Bréfið byrjar með þessum orðum: »Oss ok ráði voru hefir iðuliga téð verit at vaðmál þau er þaðan færæz« ... o. s. frv., og lyktar þannig: »Ok til sanns vitniskburðar at ráð vort hefir svo samþykkt setti með voru innsigli herra Erlingr Viðkunarson dróttseti vor sitt innsigli fyrir þetta bréf« ... o. s. frv. Bréfið gengur ríkt eftir því, að Íslendingar vandi vaðmál þau, er af landinu flytjast, og skulu þau að öðrum kosti upptæk vera konunginum til handa. Efni bréfsins ber það fyllilega með sér, að eigi hafa Íslendingar átt neinn þátt í að útvega það, og eigi er það hins vegar kunnugt, að því hafi á nokkurn hátt verið mótmælt, hvorki að efni til né formi.

Þá tilnefnir »Þjóðólfur« bréf Arnfinns hirðstjóra Þorsteinssonar frá 1419, er leysir í umboði konungs utanríkismönnum kaupskap og útróðra á Íslandi, og segir hann að það votti ljóslega, að þá hafi utanríkismálin verið í höndum konungs og Íslendinga. En því fer fjarri að svo sé. Bréfið er gefið út í Hafnarfirði af hirðstjóranum, umboðsmanni konungs, *einum*, án nokkurrar hlutdeildar eða tilverknadar af hálfu alþingis Íslendinga eða islenzkra manna yfir höfuð. Hér þurfti þó eigi að bera því við, að islenzk stjórnarvöld eða islenzkir valdsmenn væru eigi við hendina. Hefði alþingi átt hér hlut að máli með hirðstjóranum, þá hefði »Þjóð.« haft rétt til að segja, að bréfið væri vottur þess, að utanríkismálin hafi verið í höndum konungs og Íslendinga. En eins og bréfið nú liggur fyrir, er það einmitt einn hinn ljósasti vottur þess, að utanríkismál Íslands voru í höndum konungs eins, eða þeirra manna, er hann gaf umboð sitt, og að Íslendingar hafi sjálfir litið svo á, þar sem þeir eigi vefengja réttmæti þessarar ráðstöfunar hirðstjórans.

Enn fremur heldur »Þjóð.« því fram, að Piningsdómur frá 1490, er skipar fyrir um verzlun útlandinga, vetrarsetu o. fl., votti það, að utanríkismálin hafi verið í höndum konungs og Íslendinga. Piningsdómur vottar ekkert slíkt, heldur miklu fremur hið gagnstæða. Piningsdómur setur sem sé engin ný lög, *heldur segir fyrir um eða*

kveður á um, hvað séu gildandi lög á Íslandi í því efni, sem um er að ræða, og vitnar þar til áður útgefinna konungsbréfa og samninga við erlenda þjóðhöfðingja. Ef þetta er ekki fremur vottur um, að alþingi hafi eigi álitid sér heimilt að fara út fyrir eða breyta konungsbréfunum, en hitt, að það hafi talið sér löggjafarvald í utanrikismálum, þá veit eg ekki hvað það er. Alveg hið sama er að segja um alþingisdóminn um *sekkjagjöld* frá 1. júlí 1500, sem kveður á um hvað sé gamall vani eða gömul lög. Báðar þessar heimildir hafa á sér beint dómssnið en ekki lagasnið.

Í sambandi við þessar siðasttöldu heimildir minnir »Þjóðólfur« á verzlunarsamning, er alþingi á að hafa gjört við lýðrikið í Hamborg 2. júlí 1527, án nokkurs meðverknaðar konungs. Eg skal fúslega jata það, að eg þekki ekki þennan verzlunarsamning við lýðrikið í Hamborg, sem »Þjóðólfur« gumar svo mikið af, og grunur minn er sá, að hann sé alls ekki til. »Þjóð.« á hér líklega við *bréf* útgefið á alþingi 2. júlí 1527, er heimilar nokkrum þýzkum og enskum kaupmönnum verzlun hér á landi með vissum skilyrðum, sem í öllum greinum eru samhljóða Piningsdómi og ýmsum konungsbréfum frá fyrri hluta 16. aldar. Að kalla þetta verzlunarsamning milli alþingis og erlendra ríkja, nær engri átt, eins og form bréfsins ljósast vottar. Það byrjar þannig: »Vér Ögmundur með guðs náð biskup

í Skálholti, herra Jón með samri náð biskup á Hólum, Jóhann Pétursson hirðstjóri og höfuðsmann yfir alt Ísland etc. . . gjörum góðum mönnum kunnugt með þessu voru *opnu bréfi*, að þá er liðið var etc. . . var þetta samþykkt af öllum almúga *að bón og auðmjúkri beiðslu útlendra manna*, þýzkra og engelskra, svo heitandi (10 nöfn)«. Bréfið vottar það sjálft, að Þjóðverjar þeir, sem um getur, hafa samið fyrir sjálfa sig en ekki fyrir lýðrikið í Hamborg, eða í þess umboði, því þeir lofa í bréfinu, *að fá bréf af Hamborgarráði*, að þessi gjörningur skyldi haldast. Það er því hreint og beint gálausleg umgengi með fornar heimildir, ef ekki annað verra, að fara að gjöra úr þessu lögformlegan verzlunarsamning milli alþingis og erlendra ríkja.

Það er nú samt sem áður ofurkiljanlegt hvernig í því lá, að þýzki og enskir kaupmenn sneru sér til alþingis en eigi til konungs um þessar mundir til að leita verzlunarleyfis og gjöra út um ýms atvöldi í verzlunarviðskiftum þeirra við landsmenn. Það kom til af því, að tvisýnt var um þær mundir hvor verða mundi ofan á í Danmörku að lokum, Friðrik I. eða Kristján II., en þeir deildu þá um ríkið. Friðrik var þá að visu konungur að nafninu til, en engan veginn fastur í sessi, og var það af mörgum talið líklegt, að Kristjáni mundi auðnast að velta honum af stóli með tilstyrk alþýð-

unnar og erlendra þjóðhöfðingja, er studdu hans mál. Eins og þá stóð á var það auðvitað langhyggilegast fyrir erlenda kaupmenn að leita samkomulags um verzlunina við þá menn sjálfa, er þeir verzlðu við. En þess ber vel að gæta, að bréf það, er hér um var gjört, hefir á sér beint *bréfssnið* en ekki *samningssnið*. Það er eins og varast sé að gefa því nokkurt opinbert gildi eða ríkjasamningssnið, því að forminu til kemur það svo fyrir sjónir, að það sé gefið út af alþingi Íslendinga og ekki undirskrið af neinum af þeim útlendingum, er um getur í bréfinu. Eigi vita menn heldur neitt um, hvort Hamborgarráð að sinu leytinu gaf út nokkurt bréf á móti, eins og til var mælst. Það er meira að segja mjög ólíklegt, að svo hafi verið, úr því að bréfið hefir ekki komið fram, því skjalasafn Hansaborganna hefir geymt vel. Þeir vissu það líka vel, útlendingarnir, að alþingi hafði enga heimild til að gjöra slíka opinbera þjóðasamninga og þess vegna hirtu þeir ekki um að gefa bréfinu opinbert samningsgildi. Einn hinn ljósasti vottur þess, að þetta sé réttur skilningur á málinu, er það, að jafnskjótt og Friðrik konungur I. er orðinn fastur í sessi og engin hætta stendur lengur af Kristjáni, *leita Henrik VIII. Englakonungur og lýðrikin Hamborg og Bremen samninga við hann um verzlun á Íslandi* (1532). Og hér er ekki lengur að ræða um einhliða samning með bréfssniði,

heldur um lögmætan ríkjasamning, innsiglaðan og undirritaðan af öllum samningsaðilum, Danakonungi, Englandskonungi og lýðrikinum Hamborg og Bremen. Kaupmönnunum þessara ríkja hefir ekki þótt alþingisbréfið trygt eða lögmætt og hafa því leitað samninga við þau stjórnarvöld, er ein höfðu fullveldi til að semja löglega um þetta mál. Alt her því að lokum að sama brunninum, að konungur einn og eigi alþingi hafi haft vald yfir utanríkismálum Íslands.

»Þjóðólfur« segir, og er gleiður yfir, að menn viti það með vissu, að samningar um utanríkismál, er snertu Ísland, og konungur gjörði við aðra þjóðhöfðingja, hafi einmitt verið lagðir fyrir alþingi, — og nefnir hann sem dæmi þennan samning milli Friðr. I. og Henr. VIII. Eg hygg nú að »Þjóðólfi« skjátlist í þessu sem öðru, eða hver rök færir hann fyrir sinu máli? Hitt er satt, að Friðrik konungur tilkynti Íslendingum það með *opnu bréfi*, að hann væri búinn að gjöra samninga við Englandskonung og borgirnar Hamborg og Bremen, og er það nokkuð annað. Til merkis um form bréfsins skal eg leyfa mér að teltæra upphafið: »Vér Friðrek með guðs náð konung til Danmark etc. heilsum öllum þeim sem byggja og búa uppá vort land Ísland kærlega með guðs kveðju og vorri. *Vitanlegt sé yður að á millum vor og kongs af Englandi svo og á millum staðanna Hamborg og Breimen er sú sátt á vorden*

ogsamþykki sem hereftirstendur...« Það sér hver heilvita maður, að þetta getur ekki verið orðalag samnings á milli tveggja eða fleiri ríkja, og eg verð því að halda fast við þá skoðun, að samningar um utanríkismál, er snertu Ísland, og konungur gjörði við aðra þjóðhöfðingja, hafi *eigi* verið lagðir fyrir alþingi.

Ýmislegt fleira hefði þurft að at-
huga við »Þjóðólfs«-greinina, en eg verð að láta hér við sitja að sinni, því þetta er orðið nokkuð langt mál og strembið, enda þykist eg hafa rekið helztu mótbáurnar ofan í höfundinn. Að því er snertir samanburðinn á skoðunum próf. Björns M. Ólsens og mínum, læt eg mér nægja að benda til greinar, er

Björn M. Ólsen sjálfur hefir ritað í 31. tölubl. »Reykjavíkur«. Segir hann þar álit sitt um þetta mál og er hann mér samþykktur í aðalatriðunum.

Og þegar eg nú að lokum renni huganum yfir mótbáurur og röksemdir »Þjóðólfs«-greinarinnar, þá þykist eg skilja hvers vegna höf. hefir eigi látið nafns sins getið. Honum hefir litist króinn svo vesall, að hann hefir ekki viljað gangast við faðerninu frammi fyrir almenn-
ingi. Honum hafa fundist óstæður sínar og mótbáurur svo veigalittlar og bágbornar, að hann hefir ekki hirt að leggja nafn sitt við slíkan hégóma.

Jón Jónsson
sagnfr.

Svar til „Fjallkonunnar“.

Þér hafið, herra ritstjóri, í 29. tbl. »Fjallkonunnar« beint nokkrum fyrirspurnum til mín út af grein minni um »Gamla sáttmála«, þar sem ég leitast við að færa rök fyrir þeirri skoðun minni, að utanríkismál Íslendinga hafi eftir »Gl. sáttmála« hniðið undir Noregskonung einan. Þessum fyrirspurnum yðar er mér að sjálfsögðu skylt

að svara, í fyrsta lagi af því, að þær eru kurteislega orðaðar, og í öðru lagi af því, að bæði þér og margir af lesendum yðar eru kjósendur í því kjördæmi, er ég gef kost á mér til þingmennsku fyrir, og eigið því fulla heimting á að ég láti skoðanir mínar skýrt og ótvírætt í ljósi. En þar sem þér segið, að undir svörum mínum til

fyrirspurnanna sé það kómið, hvort nokkurt tillit verði tekið til hinna fyrri röksemda minna, þá get ég ekki séð að þér hafið leyfi til að segja slíkt. Hér er um beint söguatriði að ræða og ég á því *heimtíng* á að sult tillit sé tekið til allra sögulegra röksemda, sem ég tilfæri, eða þær séu þá beint hraktar, — hvað sem svörum mínum liður að öðru leyti.

Þér spyrjið mig fyrst, hver rök ég færi fyrir því, að verzlunarmál hafi verið utanríkismál eftir »Gl. sáttmála«, en ekki islenzk sér-mál, eins og önnur islenzk mál?

Hér til er því að svara, að verzlunarmál eru að *edli sínu* hvort-tveggja í senn bæði innanlands-mál og utanríkismál. Að því er snertir ráðstöfun á innanlands-verzluninni, kaupsetningu manna á milli, fyrirskipunum um kaup-stefnu, skuldaviðskifti o. s. frv. eru verzlunarmálin innanlandsmál, sem alþingi Íslendinga hefir fullan rétt til að hlutast til um og gerir líka oft og einatt, en að því er snertir verzlunarmálin út á við, verzlunarleyfi og verzlunarbann og verzlunarsamninga við erlendar þjóðir, eru þau utanríkismál, sem Íslendingar hafa engin afskifti af eða meðgjörð með, eftir sambandið við Noregskonung, eins og ég hefi leitast við að sýna fram á. Að því leytinu til hafa þau, að minsta kosti í framkvæmdinni, legið undir konung einan eða konung og norsk stjórnarvöld, — og það án þess að Íslendingar hafi

nokkru sinni mótmælt því fyrir siðt leyti. Fyrir þessu hefi ég reynt að færa sögulegar röksemdir, og beiti ég í því efni sömu aðferðinni og allir aðrir sagnfræðingar hafa beitt og beita, er um sögulegan skilning slíkra atriða er að ræða. Jón Sigurðsson hefir leyft sér að beita sömu aðferðinni til að sýna, að Íslendingar hafi jafnan eftir »Gl. sáttmála« áskilið sér rétt yfir innanlandsmálunum. Hafi Jón Sigurðsson haft rétt til að byggja þá ályktun sína á því, að Íslendingar hafi jafnaðarlega, og einkum fyrst framan af, *mótmælt* öllum þeim ráðstöfunum konungsvaldsins, er fóru í bág við áskilin réttindi Íslendinga eftir »Gl. sáttmála«, þá hefi ég og fullan rétt til að byggja mína ályktun á því, að Íslendingar hafa *aldrei mótmælt* ráðstöfunum konungsvaldsins að því er snertir utanríkishliðina á verzlunarmálunum, ef ég mætti svo að orði kveða, eða utanríkismál yfir höfuð. Alt hnigur því að síðustu að *gildi* þeirra röksemda eða heimilda, er ég tilfæri.

Það yrði alt of langt mál, ef eg ætti að fara að tina til öll þau rök eða heimildir, er styðja þessa skoðun mína. Það yrði nægilegt efni í langa ritgerð. Eg verð því að láta mér nægja að tina upp þau dæmi, er eg áður hef talið í hinn fyrri grein minni og grannskoða þau frá öllum hliðum eins vandlega og mér er unt til að sýna fram á hvað í þeim felst. Menn þurfa ekki að furða sig á því, þótt eg

haldi mér helst við elztu dæmin, því þau eru að sjálfsgöðu mest virði. Þá má ætla að »Gl. sáttmáli« hafi verið nokkurn veginn í fersku minni, og það verið mönnum ljósara þá, en siðar varð, hvern skilning forfeður þeirra lögðu í hann, og hver réttindi þeim voru til skilin. Á þeim árum er og ýmsum ráðstöfunum konungsvaldsins mótmælt af Íslendinga hálfu og »Gl. sáttmáli« endurnýjaður.

[Hér eru tillærðar elztu heimildirnar og móthárum gegn þeim svarað. Að öðru leyti er vísað til röksemdanna í „Svari til Þjóðólfs“, sem að framan er prentað]. —

Þetta verð eg að telja góð og gild söguleg rök fyrir minni máli. Og það dugar ekki að segja, að menn taki ekki röksemdirnar til greina eða séu mér ekki samdóma; það verður að *hrekja þær, sýna fram á, að þær séu ekki gildar*. Á öðrum grundvelli en grundvelli sögulegra röksemda er yfir höfuð að tala ekki hægt að ræða þetta mál.

Þar sem eg segi, að utanríkis-málin fylgi konungi persónulega í sambandi tveggja þjóða, þá á eg við það, að sameiginleg utanríkis-mál sé bein afleiðing af sameiginlegum konungi. Eg hef ekki rúm til að skýra þetta nánar hér, en eg mun gera það á þingmálafundum síðar, ef til kemur.

Þér talið um að konungur hafi afsalað sér rétti yfir utanríkismálunum. Ekki hefur hann afsalað sér þeim rétti í hendur Íslendinga, það eg veit til. Að minsta kosti

get eg ekki séð þess merki í stjórnskránni.

Þér spyrjið hvort það sé min skoðun, að Íslendingar geti, að Dönum fornspurðum, breytt 5. gr. Uppkastsins (um jafnrétti þegna) eftir 35 ár?

Þeirri spurningu svara eg *hiklaust játandi*.

5. gr. samningsins mælir svo fyrir, að Danir og Íslendingar á Íslandi njóti fulls jafnréttis, og að um fiskiveiðar í landhelgi séu þeir jafnréttiháir meðan 4. atr. 3. gr. er í gildi.

Með þessari grein er sagt, að fiskiveiðaréttur Dana í landhelgi gildi að eins meðan þeir hafa fiskiveiðagæzluna á hendi. En eftir samningnum höfum við rétt til að taka hana að okkur að öllu leyti eftir 35 ár, og missa þá Danir fiskiveiðaréttinn. Orðalag greinarinnar borið saman við nefndarálitid gefur oss að öðru leyti fulla heimild til að gefa út lög, er heimti búsetu sem skilyrði fyrir atvinnurekstri hér á landi jafnt af Dönum sem öðrum (sbr. Danir og Ísl. á *Íslandi* og Ísl. og Danir í *Danmörku*). Hafa þá Danir ekkert fram yfir annara ríkja þegna, sem búsettir eru á Íslandi, nema fæðingjaréttinn (rétt til embætta, kjörgengi o. s. frv. En eftir 5. atr. 3. gr. sbr. 9. gr. getum við eftir 35 ár knúð fram aðskilnað á fæðingjaréttinum, og *hafa þá Danir alls engan rétt hér á landi eftir þann tíma fram yfir þegna annara ríkja*.

Þér segið mér að lokum, herra ritstjóri, að eg eigi margi vini, og þykir mér mjög vænt að heyra það. Bæði yðar vegna og þeirra vegna hef eg lagt fram röksemdir mínar svo skýrt, sem mér er unt að gera í blaðagrein. Eg sé því ekki að þeir hafi neina ástæðu til að gruna mig um blekkingar eða staðlausar fullyrðingar, jafnvel þótt þeir ekki geti fallist á röksemdir mínar. Fyrir mér eru þessi sögulegu gögn og mörg önnur, sem eg ekki hef fengið tækifæri til að leggja fram, svo sannfærandi, að hjá mér er ekki nokkur minnsti efi um, að eg hafi á réttu að standa. Sem heiðvirdur maður á eg kröfu

til þess, að vinir mínir, og jafnvel óvinir, ef nokkrir eru, virði sannfæringu mína, þótt hún sé önnur en þeirra. Að leita sannleikans kostgæfilega og halda einarðlega fast við hann, þegar hann er fundinn, er hið fyrsta og æðsta boðorð sagnfræðinnar. Því ætla eg að reyna að fylgja í þessu máli, hvort sem vinum mínum er það ljúft eða leitt. Eigi eg um tvent að velja í þessu máli: vinina eða sannleikann, þá er eg ekki í neinum vafa um kjörið. Eg kys óhikað sannleikann.

Jón Jónsson
sagnfr.